

Artur Zimny*

Ewolucja mierników rozwoju społeczno-gospodarczego

Słowa kluczowe: rozwój społeczno-gospodarczy, pomiar rozwoju, mierniki rozwoju, PKB, HDI

Keywords: socioeconomic development, measurement of development, development indicators, GDP, HDI

Wprowadzenie

Rzetelny i wiarygodny pomiar rozwoju społeczno-gospodarczego nie jest zadaniem łatwym, wymaga bowiem starannego doboru odpowiednich mierników¹. Generalnie rzecz biorąc, można je podzielić na mierniki obiektywne i subiektywne. Mierniki obiektywne są niezależne od świadomości osób, które uczestniczą w rozwoju i zazwyczaj są wyrażone w jednostkach naturalnych lub pieniężnych². Mierniki subiektywne odnoszą się natomiast do odczuć i ocen osób uczestniczących w rozwoju³. Mierniki mogą być również dzielone ze względu na poziom agregacji danych. Według tego kryterium wyróżnia się mierniki szczegółowe, syntetyczne i symptomatyczne. Mierniki szczegółowe obrazują wybrane dziedziny rozwoju społeczno-gospodarczego, a tym samym mają charakter jednowymiarowy (uwzględniają jeden aspekt rozwoju). Mierniki syntetyczne ilustrują natomiast rozwój społeczno-gospodarczy w sposób całościowy i zarazem

* dr Artur Zimny, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie, Wydział Społeczno-Ekonomiczny, e-mail: artur.zimny@konin.edu.pl

¹ Na ogół w literaturze pojęcie miernika jest używane zamiennie z pojęciem wskaźnika. Takie podejście zastosowano również w niniejszym opracowaniu.

² Miernikami obiektywnymi są m.in. wartość PKB *per capita* oraz wskaźniki: analfabetyzmu, bezrobocia, płacy realnej, dostępu do wody pitnej, dostępu do ochrony zdrowia, przewidywanej długości życia, umieralności niemowląt, wartości kalorycznej spożywanych posiłków, odsetka ludności osiągającej dochód niższy od określonego minimum socjalnego itp.

³ Miernikiem subiektywnym jest m.in. wskaźnik ubóstwa subiektywnego, czyli samoocena sytuacji materialnej na poziomie wystarczającym do zaspokojenia podstawowych potrzeb w stopniu granicznym z poczuciem własnej godności.

ogólny, co oznacza, że mają charakter wielowymiarowy (uwzględniają wszystkie aspekty rozwoju). Z kolei mierniki symptomatyczne odnoszą wybraną dziedzinę do całości rozwoju społeczno-gospodarczego, a dzięki temu pozwalają wnioskować o ogólnym poziomie rozwoju i jego dynamice⁴.

Celem opracowania jest zaprezentowanie zmian w zakresie pomiaru rozwoju społeczno-gospodarczego na podstawie tradycyjnego miernika, czyli PKB *per capita*, oraz mierników opartych na rachunkach narodowych. Ponadto w artykule zasygnalizowano wyzwania dla pomiaru opartego na miernikach syntetycznych, które są wykorzystywane przez Organizację Narodów Zjednoczonych do porównań międzynarodowych⁵. Artykuł został zakończony wyszczególnieniem mierników szczegółowych stosowanych przez Eurostat i Główny Urząd Statystyczny do pomiaru rozwoju społeczno-gospodarczego.

Mierniki oparte na PKB *per capita* i rachunkach narodowych

Produkt krajowy brutto jest najbardziej znanym wskaźnikiem aktywności makroekonomicznej. Został opracowany w latach 30. XX wieku i z czasem stał się standardowym wskaźnikiem wykorzystywanym przez decydentów na całym świecie i stosowanym powszechnie w debatach publicznych. Wskaźnik ten oblicza się na podstawie przejrzystej metodologii, która umożliwia dokonywanie porównań pomiędzy różnymi okresami oraz pomiędzy państwami i regionami⁶. Najogólniej rzecz ujmując, PKB obrazuje finalny rezultat działalności prowadzonej przez wszystkie podmioty gospodarcze zlokalizowane na danym terenie w określonym czasie, gdyż stanowi sumę wartości dóbr i usług służących bezpośredniej konsumpcji i procesom inwestycyjnym⁷. Nie uwzględnia on jednak nagromadzonych dóbr oraz jakości wytwarzanych produktów i świadczonych usług, co powoduje, że *de facto* jest miernikiem aktywności gospodarczej sprowadzonej do transakcji pieniężnych. Mimo tych niedoskonałości PKB uważa się za orientacyjny wskaźnik ogólnego rozwoju społecznego i powszechnego postępu, natomiast wartość PKB w przeliczeniu na mieszkańca w dalszym ciągu jest podstawowym i powszechnie stosowanym miernikiem rozwoju społeczno-gospodarczego (Obrębalski, 2013, s. 40).

⁴ Miernikiem symptomatycznym jest m.in. wskaźnik zużycia energii elektrycznej (Włudyka, Smaga, 2012, s. 141).

⁵ Warto w tym miejscu zasygnalizować, że istnieją jeszcze mierniki dysproporcji dochodowych, które mimo że nie są bezpośrednio zaliczane do mierników rozwoju społeczno-gospodarczego, są składowymi wieloma wskaźników szacujących stopień tego rozwoju. Najczęściej stosowany jest współczynnik Giniego oparty na krzywej Lorenza, którego wartość zawiera się w przedziale od 0 do 1. W większości krajów rozwiniętych jego wartość oscyluje wokół 0,3, natomiast w krajach rozwijających się osiąga zwykle wyższe wartości (Kubiczek, 2014, s. 52).

⁶ Ramy i zasady obliczania PKB określa europejski system rachunków narodowych, który jest w znacznym stopniu spójny z systemem rachunków narodowych ONZ.

⁷ Szczegółowy opis PKB znajduje się we wszystkich podręcznikach do makroekonomii.

W debatach publicznych coraz częściej jednak podkreśla się, że nie można wnioskować o poziomie rozwoju wyłącznie na podstawie PKB *per capita*⁸. Opinie takie wyrażają również mieszkańcy krajów członkowskich Unii Europejskiej⁹. Wiele argumentów przemawia za uzupełnieniem PKB danymi obejmującymi inne kwestie gospodarcze, społeczne i środowiskowe, od których niewątpliwie zależy dobrobyt obywateli.

Debata nad metodami uzupełnienia PKB nie jest niczym nowym. O detronizacji PKB jako najważniejszego wskaźnika rozwoju mówiono już na początku lat 70. XX wieku. Była to reakcja na rozczarowanie, jakie przyniosła poprzednia dekada w krajach rozwijających się i poczynionym przez nie rozwoju (Szarfenberg, 2011). Prace nad stworzeniem nowych mierników, choć bazujących na PKB, polegały na eliminacji elementów, które nie przyczyniają się do zaspokojenia szeroko pojmowanych potrzeb konsumpcyjnych (np. nakładów na zbrojenia, wydatków gospodarstw domowych na dojazdy do pracy itd.), przy jednoczesnym włączeniu do obliczeń wielu dodatkowych elementów mających istotny wpływ na poziom i jakość życia (np. wartość czasu wolnego, wartość dóbr i usług nierejestrowanych przez rynek) (UNDP, 2012, s. 22). Efektem były opracowane w latach 70. i 80. XX wieku mierniki oparte na rachunkach narodowych, które uwzględniają aspekty jakościowe, a tym samym eliminują wady tradycyjnego miernika, czyli PKB *per capita*. Należą do nich m.in. miernik dobrobytu ekonomicznego (Measure of Economic Welfare, MEW), indeks ekonomicznych aspektów dobrobytu (Index of the Economic Aspects of Welfare, EAW), indeks trwałego dobrobytu ekonomicznego (Index of Sustainable Economic Welfare, ISEW) oraz wskaźnik rzeczywistego postępu (Genuine Progress Indicator, GPI) (Kubiczek, 2014, s. 44).

Miernik dobrobytu ekonomicznego (MEW) został opracowany przez Williama Nordhaua i Jamesa Tobina. W swojej konstrukcji uwzględnia konsumpcję rządową i prywatną *sensu stricto*, usługi kapitału dóbr konsumpcyjnych, wartość czasu wolnego, efekty działalności prowadzonej w gospodarstwach domowych, nakłady na ochronę środowiska oraz straty z tytułu zanieczyszczenia środowiska i urbanizacji (Nordhaus, Tobin, 1972, s. 53). Niestety, MEW jest obciążony kilkoma niedoskonałościami, a mianowicie nie uwzględnia kwestii podziału bogactwa, subiektywny jest wybór elementów wchodzących w jego skład, a szacunki elementów składowych często są przybliżone i oparte na mało wiarygodnych danych.

⁸ J. Stiglitz, A. Sen i J.-P. Fitoussi uważają, że żadna pojedyncza miara ani nawet zestaw miar nie przedstawia wyczerpująco sytuacji gospodarczej czy jakości zarządzania państwem (Stiglitz, Sen, Fitoussi, 2009).

⁹ Badanie Eurobarometru z 2008 r. wykazało, że ponad 2/3 respondentów uważa, iż w celu oceny rozwoju społeczno-gospodarczego należy stosować w takim samym stopniu wskaźniki społeczne, środowiskowe i gospodarcze. Jedynie niecała 1/6 respondentów preferuje ocenę opartą głównie na wskaźnikach gospodarczych. Podobne wyniki uzyskano w badaniu międzynarodowym przeprowadzonym w 2007 r. (Commission of the European Communities, 2009).

Indeks ekonomicznych aspektów dobrobytu (EAW), opracowany przez Xenophona Zolotasa, z założenia prezentuje wyczerpujący zestaw jakościowych zmian dobrobytu społeczeństwa, bez względu na fakt, czy te przemiany miały odzwierciedlenie w transakcjach rynkowych. EAW opiera się na wydatkach poniesionych na konsumpcję prywatną, które skorygowano o wydatki na dobra trwałego użytku, reklamy, koszty wyczerpywania się zasobów naturalnych, koszty społeczne związane z zanieczyszczeniem środowiska, koszty dojazdów do pracy oraz wydatki sektora prywatnego na ochronę zdrowia i edukację. EAW uwzględnia w swojej konstrukcji również usługi w szerokim rozumieniu (kapitałowe, gospodarstw domowych, związane z dobrami trwałego użytku), czas wolny i sektor usług publicznych (związany głównie ze służbą zdrowia i edukacją) (Zolotas, 1981).

Indeks trwałego dobrobytu ekonomicznego (ISEW), zwany również wskaźnikiem ekologicznych bogactw naturalnych, został opracowany przez Hermana Daly'ego i Johna B. Cobba. Punkt wyjścia w tym mierniku stanowią indywidualne wydatki na konsumpcję, które są korygowane *in minus* o straty wynikające z nierównomiernego rozkładu dochodów, szkodliwe wydatki prywatne, koszty eksploatacji zasobów i zniszczenia środowiska naturalnego oraz *in plus* o wartość tzw. niedefensywnych wydatków sektora publicznego, zmiany netto w kapitale i pracę wykonywaną w gospodarstwach domowych (Daly, Cobb, 1989). Za wady ISEW uważa się arbitralne zastosowanie rozkładu bogactwa oraz dominację skutków kulminacji gazów cieplarnianych nad innymi składnikami indeksu (Śleszyński, 2007, s. 109). ISEW, w przeciwieństwie do MEW, uwzględnia jednak efekt podziału dochodów.

Wskaźnik rzeczywistego postępu (GPI), opracowany przez zespół ekspertów na bazie idei ISEW, opiera się na 26 społecznych, ekonomicznych i ekologicznych zmiennych, m.in. wartości pracy wykonywanej nieodpłatnie, kosztach wynikających z przestępstw i rozpadu rodziny, stratach czasu wolnego, kosztach niedostatecznego poziomu zatrudnienia, kosztach zniszczenia powłoki ozonowej, uzależnieniu od zagranicznych aktywów. GPI bazuje na konsumpcji indywidualnej i jest wyrażony w pieniądzu, czym nawiązuje do PKB. Koncentruje się jednak na szacowaniu wartości kapitału ludzkiego, kapitału społecznego i naturalnego (UNDP, 2012, s. 24).

Syntetyczne mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego

Mankamenty, którymi obarczone są przedstawione wyżej mierniki oparte na zmodyfikowanych rachunkach narodowych (MEW, EAW, ISEW, GPI), oraz trudności w zebraniu wymaganych danych spowodowały zainteresowanie miernikami syntetycznymi. Ponadto rosnące zainteresowanie problemami rozwojowymi świata doprowadziło do przekonania, że konieczne jest poszerzenie pomiaru o aspekty społeczno-cywilizacyjne, a tym samym

wykroczenie poza tradycyjny pomiar uwzględniający jedynie aspekty ekonomiczne. Poziom rozwoju gospodarczego wyrażony w pieniądzu stanowi co prawda bardzo istotną stronę rozwoju społeczno-gospodarczego, ale nie uwzględnia całego szeregu czynników pozaekonomicznych decydujących o jakości życia – takich jak długość życia, warunki mieszkaniowe, edukacja i kultura, swobody polityczne, prawa człowieka, środowisko naturalne (Kasprzyk, 2003, s. 530). Mierniki syntetyczne określające poziom i jakość życia mieszkańców szacują poziom rozwoju społeczno-gospodarczego z większą dokładnością od wymienionych wcześniej mierników i jednocześnie pozwalają na bardziej wiarygodną prezentację omawianego zjawiska. Najbardziej znanymi miernikami syntetycznymi, które są wykorzystywane przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP) dla celów porównań międzynarodowych, są wskaźnik rozwoju społecznego (Human Development Index, HDI) i wielowymiarowy wskaźnik ubóstwa (Multidimensional Poverty Index, MPI)¹⁰.

Wskaźnik rozwoju społecznego (HDI), nazywany również wskaźnikiem rozwoju ludzkiego lub społeczno-ekonomicznego, jest miernikiem opisującym poziom rozwoju społeczno-gospodarczego poszczególnych krajów opracowanym przez Mahbuba ul Haq. HDI jest obliczany na podstawie trzech kategorii społeczno-ekonomicznych: zdrowia, określonego za pomocą oczekiwanej długości życia w momencie narodzin; edukacji, opisananej przez oczekiwaną liczbę lat edukacji i średnią liczbę lat edukacji; standardu życia, mierzonego wielkością dochodu narodowego brutto *per capita* w dolarach amerykańskich, liczonego według parytetu siły nabywczej waluty (UNDP, 2015, s. 211). HDI, którego wartość mieści się w przedziale od 0 do 1, stanowi tym samym próbę zmierzenia rzeczywistego poziomu życia ludzi w o wiele szerszym zakresie niż tradycyjny wskaźnik PKB *per capita*¹¹.

Wielowymiarowy wskaźnik ubóstwa (MPI), skonstruowany przez ekspertów ONZ we współpracy z Oxford Poverty and Human Development Initiative, koncentruje się na obrazowaniu zaniedbań w jakości życia poprzez identyfikację osób poddanych deprivacji pod względem: wykształcenia (żaden członek gospodarstwa domowego nie uczył się sześć lat lub więcej, przynajmniej jedno dziecko w wieku szkolnym w gospodarstwie domowym nie uczy się), zdrowia (przynajmniej jedna osoba w gospodarstwie domowym jest niedożywiona, jedno lub więcej dzieci w gospodarstwie domowym zmarło) oraz

¹⁰ MPI zastąpił używany wcześniej wskaźnik ubóstwa społecznego (HPI).

¹¹ Mimo że HDI nie jest doskonały, pozwala na „odczarowanie” mitu wynikającego z wysokiego PKB w pewnych krajach, który sugerował, że ich mieszkańcom żyje się całkiem dobrze, lub mitu niskiego PKB, który nie musiał oznaczać złych warunków życia. Jeśli pozycja danego kraju w rankingu HDI jest wyższa niż miejsce zajmowane w rankingu PKB *per capita* (wyrażonym w parytecie siły nabywczej), czyli pozycja rankingowa netto jest dodatnia, oznacza to, że polityka społeczna realizowana w tym kraju jest prawidłowa. W sytuacji odwrotnej, gdy pozycja rankingowa jest ujemna, podział dochodu jest nieprawidłowy i w kraju powstają zbyt duże różnice społeczne (Kasprzyk, 2003, s. 544).

warunków życia (brak dostępu gospodarstwa domowego do energii elektrycznej, czyste wody pitnej, urządzeń sanitarnych, brak podłogi w domu, używanie tzw. brudnego paliwa do gotowania, posiadanie nie więcej niż jednego ważnego dobra trwałego).

Innymi miernikami syntetycznymi stosowanymi przez ONZ są indeks wrażliwości ekonomicznej (Economic Vulnerability Index, EVI) i indeks zasobów ludzkich (Human Assets Index, HAI). Indeks wrażliwości ekonomicznej (EVI) szacuje wrażliwość gospodarek ze względu na: koncentrację eksportu towarów, niestabilność w dochodach z eksportu, zakłócenia w postaci katastrof naturalnych, udział przemysłu przetwórczego i nowoczesnych usług w PKB oraz rozmiary populacji. Z kolei indeks zasobów ludzkich (HAI) w swej konstrukcji bierze pod uwagę trzy czynniki: odżywianie, mierzone przeciętną liczbą skonsumowanych kalorii na mieszkańca kraju, liczone jako procent minimalnego zapotrzebowania na kalorie; zdrowie, określane poprzez wskaźnik śmiertelności dzieci poniżej piątego roku życia; edukację, szacowaną na podstawie wskaźnika osób umiejących czytać i pisać oraz procentu ludności, która zdobyła wykształcenie średnie (Kubiczek, 2014, s. 51).

Prace nad kolejnymi syntetycznymi miernikami rozwoju społeczno-gospodarczego są prowadzone w wielu ośrodkach naukowych, instytucjach rządowych i organizacjach pozarządowych na całym świecie. Rezultatem tych prac są nowe wskaźniki, które znajdują zastosowanie w porównaniach międzynarodowych, a tym samym są punktem odniesienia dla wielu rządów¹². Mierniki syntetyczne bez wątpienia kompleksowo i relatywnie dokładnie szacują poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Największą trudnością na etapie ich konstruowania jest jednak ustalenie elementów, które mają wchodzić w ich skład, oraz nadanie im odpowiednich wag. Konstruowanie odpowiednich mierników syntetycznych jest zatem otwartym problemem badawczym, a mierniki już istniejące powinny być poddawane weryfikacji i aktualizacji przy uwzględnieniu nowych koncepcji oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego, zasobów gromadzonych danych statystycznych oraz doświadczeń z wykorzystania istniejących mierników (Kompa, 2009, s. 7). Warto tutaj podkreślić, że wielokrotnie próbowano zbudować miernik syntetyczny, uwzględniający wszystkie zidentyfikowane aspekty rozwoju. W związku z brakiem możliwości wskazania i zestandaryzowania wszystkich czynników rozwoju społecz-

¹² Ciekawą propozycją jest indeks jakości życia (Quality of Life Index, LQI), opracowany przez The Economist Intelligence Unit. Łączy on subiektywną satysfakcję z poziomu życia z obiektywnymi determinantami jakości życia oraz dostarcza dodatkowo informacji pomocnych przy ocenie i określeniu sposobów zarządzania ryzykiem prowadzenia działalności w poszczególnych krajach. W skład indeksu wchodzi dziewięć miar, w tym m.in. bogactwo mierzone PKB *per capita* skorygowane parytetem siły nabywczej w USD; zdrowie jako przewidywana długość życia; stabilizacja polityczna i bezpieczeństwo określane przez ratingi stabilności politycznej i bezpieczeństwa; życie rodzinne określane wskaźnikiem rozwodów; życie wspólnotowe mierzone przynależnością kraju do organizacji międzynarodowych oraz uczestnictwem w życiu Kościoła i innych wspólnot. LQI znalazł szerokie zastosowanie przy tworzeniu międzynarodowych rankingów krajów pod względem poziomu ich rozwoju (UNDP, 2012, s. 26).

no-gospodarczego prób tych jednak zaniechano. Podstawową trudnością w stworzeniu uniwersalnego miernika jest także brak powszechnej zgodności co do ustalenia granicy między pożądanymi a niepożądanymi czynnikami rozwoju oraz fakt, że tylko czynniki obiektywne można traktować jednoznacznie (Sadowski, 2005, s. 12).

Szczegółowe mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego

Wszystkie omówione wyżej syntetyczne mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego są konstruowane na podstawie mierników szczegółowych, które w szerokim zakresie są dostępne w krajowych i międzynarodowych bazach danych gromadzonych i administrowanych przez urzędy statystyczne poszczególnych państw oraz instytucje i organizacje międzynarodowe¹³. Niewątpliwie ciekawy zestaw wskaźników rozwoju wykorzystuje Eurostat do monitorowania realizacji celów Strategii Zrównoważonego Rozwoju UE w ramach obszaru tematycznego rozwój społeczno-gospodarczy. Zestaw ten jest systematycznie rozwijany i aktualizowany (tabela 1). Na uwagę zasługuje fakt, że o ile wskaźnikiem podstawowym jest realny PKB *per capita*, o tyle już wśród wskaźników operacyjnych wyszczególnione zostały: dochód rozporządzalny, wydajność pracy, zatrudnienie oraz młodzież niepracująca i niekontynuująca nauki. Tym samym uwzględnione zostały nie tylko kwestie gospodarcze, lecz także społeczne. Poza tym wśród wskaźników obrazujących działania uwzględniono regionalne zróżnicowanie PKB *per capita* i zatrudnienia. Nie bez znaczenia jest też fakt, że w celu monitorowania rozwoju społeczno-gospodarczego Eurostat wykorzystuje informacje o oszczędnościach gospodarstw domowych oraz wydatkach na badania i rozwój.

Bogaty zestaw wskaźników rozwoju zaproponował Główny Urząd Statystyczny w opracowaniu *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015* (GUS, 2015). Te z nich, które zostały przyporządkowane do ładu: społecznego i gospodarczego, a częściowo również instytucjonalno-politycznego, można bez wątplenia uznać za szczegółowe wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego. Ogółem wyodrębnionych zostało 67 wskaźników przyporządkowanych do wyżej wymienionych ładu. Ze względu na ograniczoną objętość niniejszego opracowania w tabelach 2–4 wyszczególnione zostały wyłącznie najnowsze z nich, skonstruowane w 2015 r.

¹³ Spośród ogólnopolskich baz danych szczególnie przydatne z punktu widzenia pomiaru rozwoju społeczno-gospodarczego są niewątpliwie Bank Danych Lokalnych GUS (<http://stat.gov.pl/bdl>) i System Monitorowania Rozwoju STRATEG (<http://strateg.stat.gov.pl>). Jeśli chodzi natomiast o międzynarodowe bazy danych to zdaniem autora na szczególną uwagę zasługują te udostępniane przez Eurostat (<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>), Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (<http://stats.oecd.org>), Organizację Narodów Zjednoczonych (<http://data.un.org>) oraz Bank Światowy (<http://data.worldbank.org>).

Tabela 1. Wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego wykorzystywane przez Eurostat

Wskaźnik celu głównego (podstawowy)	Wskaźniki celów operacyjnych	Wskaźniki obrazujące działania
Realny PKB na mieszkańca	Rozwój gospodarczy	
	Inwestycje Dochód rozporządzalny na osobę w gospodarstwie domowym	Regionalne zróżnicowanie PKB na mieszkańca Dochód narodowy netto Oszczędności gospodarstw domowych
	Konkurencyjność, innowacje i efektywność	
	Wzrost wydajności pracy	Wskaźnik ekoinnowacyjności Wydatki na badania i rozwój Względny wskaźnik cen i kosztów Obroty handlowe z innowacji Energochłonność gospodarki
	Zatrudnienie	
	Wskaźnik zatrudnienia Młodzież niepracująca i niekontynuująca nauki	Wskaźnik zatrudnienia według poziomu wykształcenia Regionalne zróżnicowanie wskaźnika zatrudnienia Stopa bezrobocia Relacja kosztów pracy do wydajności pracy

Źródło: Eurostat (2016).

Tabela 2. Nowe wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego zaproponowane przez GUS – ład społeczny

Obszar tematyczny	Wskaźnik
Zmiany demograficzne	Saldo przyrostu/ubytku rzeczywistego ludności
	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym
Zdrowie publiczne	Narażenie ludności miejskiej na ponadnormatywne oddziaływanie pyłu PM10
	Narażenie ludności miejskiej na powietrze zanieczyszczone ozonem
Ubóstwo i warunki życia	Liczba mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności w wieku 25–34 lata
	Przeciętny miesięczny dochód do dyspozycji na 1 osobę w gospodarstwie domowym
Edukacja	Młodzież niekontynuująca nauki
	Odsetek osób w wieku 25–64 lata z wykształceniem co najmniej gimnazjalnym
Dostęp do rynku pracy	Wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat
Bezpieczeństwo publiczne	Przestępstwa stwierdzone na 1000 mieszkańców
Wzorce konsumpcji	Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na 1 osobę w gospodarstwach domowych według rodzajów

Źródło: GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach (2015).

Tabela 3. Nowe wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego zaproponowane przez GUS – ład gospodarczy

Obszar tematyczny	Wskaźnik
Rozwój gospodarczy	Wynik (nadwyżka/deficyt) sektora instytucji rządowych i samorządowych w relacji do PKB
	Produkt krajowy brutto na 1 mieszkańca według PPP
	Stopa oszczędności krajowych brutto w relacji do PKB
Zatrudnienie	Wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży
	Współczynnik aktywności zawodowej
Innowacyjność	Wskaźnik ekoinnowacyjności
	Liczba wynalazków zgłoszonych przez rezydentów do Europejskiego Urzędu Patentowego na 1 mln mieszkańców
Transport	Udział transportu kolejowego i wodnego śródlądowego w transporcie ogółem
	Udział długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej w długości linii kolejowych eksploatowanych
	Liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich
Wzorce produkcji	Odsetek zielonych zamówień publicznych
	Udział próbek artykułów rolno-spożywczych o niewłaściwej jakości handlowej

Źródło: GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach (2015).

Tabela 4. Nowe wskaźniki rozwoju społeczno-gospodarczego zaproponowane przez GUS – ład instytucjonalno-polityczny

Obszar tematyczny	Wskaźnik
Polityka spójności i efektywności	Wskaźnik postrzeganej korupcji
Społeczeństwo obywatelskie – otwartość i uczestnictwo oraz aktywność obywatelska	Odsetek osób korzystających z Internetu w kontaktach z administracją publiczną
	Wskaźnik zaufania
	Odsetek osób angażujących się w wolontariat
Równoprawność w zarządzaniu	Udział kobiet na stanowiskach kierowniczych w ogólnej liczbie pracujących na stanowiskach kierowniczych
	Udział kobiet w życiu publicznym

Źródło: GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach (2015).

W opinii autora na szczególną uwagę zasługuje kilka spośród wyszczególnionych wyżej wskaźników, a mianowicie: 1) ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym; 2) wskaźnik zatrudnienia kobiet z najmłodszym dzieckiem w wieku do 5 lat; 3) wskaźnik bierności ekonomiczno-społecznej młodzieży; 4) liczba przewozów pasażerskich w przeliczeniu na 1 mieszkańca obszarów miejskich; 5) wskaźnik postrzeganej korupcji; 6) wskaźnik zaufania. Pierwszy z wymienionych mierników jest o tyle istotny, gdyż niewłaściwa proporcja pomiędzy grupą ludności pracującej a ludnością w wieku starszym ma istotne znaczenie dla sprawnego funkcjonowania społeczno-gospodarczego państwa. Znaczenie drugiego miernika wynika z faktu,

że biorąc pod uwagę przyszłość rynku pracy, a także to, że społeczeństwo starzeje się, kluczowe staje się zwiększenie obecności aktywnych zawodowo kobiet na rynku pracy. Trzeci miernik uwzględnia problem niepracującej młodzieży, który powoduje wiele konsekwencji zarówno gospodarczych, jak i społecznych. Znaczenie czwartego miernika uwarunkowane jest tym, że rozwój gospodarczy, sprzyjający mobilności ludzi, w połączeniu z coraz większym wskaźnikiem motoryzacji powoduje wzrost kosztów transportu. Piąty z wymienionych mierników dotyczy problemu korupcji, która zagraża prawidłowemu i sprawnemu funkcjonowaniu wielu dziedzin życia publicznego, a w konsekwencji stanowi barierę dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Szósty wskaźnik uwzględnia kwestię zaufania, bezpośrednio związanego z kształtowaniem postaw, które za pomocą świadomej komunikacji społecznej budują kooperację oraz wzmagają kreatywność indywidualną i społeczną. Miernik ten jest o tyle istotny, gdyż zaufanie społeczne przyczynia się do ograniczenia kosztów transakcyjnych, a tym samym do szybszego tempa rozwoju społeczno-gospodarczego.

Podsumowanie

Dane statystyczne dotyczące kwestii społecznych i gospodarczych są coraz bardziej szczegółowe. Na podstawie szczegółowych mierników dostępnych w statystycznych bazach danych konstruowane są nie tylko mierniki syntetyczne dla poszczególnych państw, lecz także mierniki syntetyczne służące do pomiaru rozwoju społeczno-gospodarczego jednostek terytorialnych szczebla regionalnego i lokalnego (od poziomu NTS-2 do poziomu NTS-5). Kolejne przykłady konstruowania tego typu mierników dla województw, powiatów i gmin za pomocą różnych metod klasyfikacyjnych są systematycznie prezentowane w artykułach publikowanych w szczególności na łamach czasopiśma „Wiadomości Statystyczne”¹⁴ oraz w specjalistycznych opracowaniach¹⁵.

Zaprezentowane w niniejszym opracowaniu zmiany w zakresie pomiaru rozwoju społeczno-gospodarczego świadczą z jednej strony o złożoności procesów rozwojowych, z drugiej natomiast o dużej wadze przywiązywanej do kwestii pomiaru tych procesów. Detronizacja PKB *per capita*, będącego jeszcze do niedawna najważniejszym wskaźnikiem rozwoju, spowodowała, że miernik ten co prawda nie zniknął z zestawu mierników rozwoju społeczno-gospodarczego, a nierzadko zajmuje nawet istotne miejsce w tym zestawie, ale został on uzupełniony wieloma innymi wskaźnikami, które odnoszą się do różnych aspektów rozwoju. Zestaw ten jest systematycznie rozwijany i aktualizowany

¹⁴ Godny uwagi jest również lokalny wskaźnik rozwoju społecznego (Local Human Development Index, LHDI) zaproponowany przez Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju (UNDP, 2012).

¹⁵ Na przykład: Nowak (2004), Strahl (2006).

wraz ze zmieniającym się kontekstem procesów rozwojowych, w tym uwarunkowaniami technologicznymi. Najlepszym tego dowodem są chociażby zaproponowane w ostatnim czasie wskaźniki: długości linii kolejowych dostosowanych do prędkości 160 km/h i więcej, ekoinnowacyjności oraz zielonych zamówień publicznych.

Literatura

- Antczak, R. (2012). Nowe ujęcie wskaźnika rozwoju społecznego HDI. *Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów*, 117, 7–24.
- Commission of the European Communities (2001). *A Sustainable Europe for a Better World: A European Union Strategy for Sustainable Development*, COM(2001)264 final. Brussels.
- Commission of the European Communities (2006). *Renewed EU Sustainable Development Strategy*. Brussels.
- Commission of the European Communities (2009). *GDP and beyond. Measuring progress in a changing world*, COM(2009)433 final. Brussels.
- Daly, H.E., Cobb Jr., J.B. (1989). *For the Common Good. Redirecting the Economy toward Community, the Environmental and Sustainable Future*. Boston: Beacon Press.
- Eurostat (2016). *Sustainable Development Indicators*. Pobrano z: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/sdi/indicators/socioeconomic-development>.
- GUS, Urząd Statystyczny w Katowicach. (2015). *Wskaźniki zrównoważonego rozwoju Polski 2015*. Katowice: Urząd Statystyczny w Katowicach.
- Kasprzyk, L. (2003). Gospodarze i społeczne aspekty rozwoju ludzkości u progu XXI wieku. W: E. Haliżak, R. Kuźniar (red.), *Prawo, instytucje i polityka w procesie globalizacji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Kompa, K. (2009). Budowa mierników agregatowych do oceny poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego. *Zeszyty Naukowe SGGW w Warszawie – Ekonomika i Organizacja Gospodarki Żywnościowej*, 74, 5–26.
- Kubiczek, A. (2014). Jak mierzyć dziś rozwój społeczno-gospodarczy krajów? *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 38, 40–56.
- Nordhaus, W., Tobin, J. (1972). Is Growth Obsolete? *Economic Growth*, 5, 1–80.
- Nowak, E. (2004). *Metody klasyfikacji w badaniach geograficznych (analiza porównawcza)*. Kielce–Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe.
- Obrębalski, M. (2013). Dysproporcje rozwojowe krajów i regionów Unii Europejskiej. *Wiadomości Statystyczne*, 10, 40–52.
- Sadowski, Z. (2005). Postęp społeczno-ekonomiczny i jego mierzenie. W: Z. Sadowski (red.), *Transformacja i rozwój*. Warszawa: Polskie Towarzystwo Ekonomiczne.
- Stiglitz, J.E., Sen, A.K., Fitoussi, J.-P. (2009). *Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress*. Paris.
- Strahl, D. (red.) (2006). *Metody oceny rozwoju regionalnego*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.
- Szarfenberg, R. (2011). *Rozwój społeczny, czyli detronizacja PKB*. Pobrano z: <http://rszarf.ips.uw.edu.pl/pdf/KrytykaPKB.pdf>.
- Śleszyński, J. (2007). Rola wskaźników realizacji trwałego rozwoju. W: A. Graczyk (red.), *Zrównoważony rozwój w teorii ekonomii i w praktyce*. Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu.

- UNDP (2012). *Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym. Polska 2012. Rozwój regionalny i lokalny*. Warszawa: Biuro Projektowe UNDP w Polsce.
- UNDP (2015). *Human Development Report 2015*. New York: United Nations Development Programme.
- Włudyka, T., Smaga, M. (red.) (2012). *Instytucje gospodarki rynkowej*. Warszawa: Wolters Kluwer.
- Zolotas, X. (1981). *Economic Growth and Declining Social Welfare*. New York: New York University Press.

Abstrakt

Rzetelny i wiarygodny pomiar rozwoju społeczno-gospodarczego nie jest zadaniem łatwym, gdyż wymaga starannego doboru odpowiednich mierników. Mierniki te można podzielić z uwagi na różne kryteria. Jednym z nich jest podział ze względu na poziom agregacji danych, zgodnie z którym wyróżnia się mierniki szczegółowe i syntetyczne. Celem opracowania jest zaprezentowanie zmian w zakresie pomiaru rozwoju społeczno-gospodarczego na podstawie tradycyjnego miernika, czyli PKB *per capita*, oraz mierników opartych na rachunkach narodowych. Ponadto w artykule zasygnalizowano wyzwania dla pomiaru opartego na miernikach syntetycznych, które są wykorzystywane przez ONZ do porównań międzynarodowych. Opracowanie zostało zakończone wyszczególnieniem mierników szczegółowych stosowanych przez Eurostat i GUS.

Evolution of socioeconomic development indicators

Honest and reliable measurement of socioeconomic development is not an easy task because it requires careful selection of suitable indicators. These indicators can be divided due to different criteria. One of them is the division due to the level of aggregation of data. It allows to specify detailed indicators and synthetic indicators. The aim of this paper is to present the changes in the field of measurement of socioeconomic development based on traditional indicator i.e. GDP *per capita* and indicators based on national accounts. In addition, in the article were signaled challenges for the measurement based on synthetic indicators that are used by the United Nations for international comparisons. The study was completed detailing the specific indicators used by Eurostat and CSO.